

IMMOVABLE CULTURAL VALUES OF NATIONAL IMPORTANCE IN STARA ZAGORA DISTRICT - ONLINE PRESENTATION AND PROMOTION

Stela Stefanova

*Institute of Balkan Studies and Centre of Thracology – Bulgarian Academy of Sciences,
Bulgaria*

Abstract: *Given the growing importance of modern technologies and the increasing opportunities for access to information, the question of the meaningful and attractive online presentation of cultural heritage sites is becoming more and more relevant. In this sense, the aim of the study is to evaluate the visibility, content and visual presentation of the immovable cultural values of national importance in Stara Zagora district based on the available information about them on various websites. Through an analysis of the discovered information, the main types of sites that are presented and promoted are identified. The quality of the disseminated information and its ability to satisfy specific demands, as well as the main social groups to which it is addressed, are researched. Basic guidelines for improving the online presentation and promotion of the research sites are derived.*

Keywords: *Immovable Cultural Values of National Importance; Stara Zagora District, Online Presentation*

НЕДВИЖИМИ КУЛТУРНИ ЦЕННОСТИ С НАЦИОНАЛНО ЗНАЧЕНИЕ В ОБЛАСТ СТАРА ЗАГОРА – ПРЕДСТАВЯНЕ И ПОПУЛЯРИЗИРАНЕ В ОНЛАЙН ПРОСТРАНСТВОТО

Стела Стефанова

*Институт за балканистика с Център по тракология – Българска академия на
науките, България*

Резюме: *Предвид нарастващото значение на модерните технологии и големите възможности за достъп до информация, все по-актуален става въпросът за съдържателното и атрактивно представяне на обектите на културното наследство в онлайн пространството. В този смисъл цел на изследването е да се направи оценка на видимостта, съдържателното и визуалното презентирание на недвижимите културни ценности с национално значение в област Стара Загора в Интернет въз основа на наличната информация за тях в различни сайтове: на самите обекти, на по-висша организационна структура и др. Чрез анализ на откритата информация се проследяват основните типове обекти, които се представят и популяризират. Изследва се качеството на разпространяваната информация и възможностите ѝ да задоволи конкретни търсения, както и социалните групи, към които е адресирана. Изведени са основни насоки за подобряване на онлайн презентирането и популяризирането на обектите на изследване.*

Ключови думи: недвижими културни ценности с национално значение, област Стара Загора, онлайн представяне

Въведение

Приложението на информационно-комуникационните технологии в сферата на хуманитаристиката и дигитализацията разкриват нови възможности за проучване, съхраняване, споделяне и популяризиране на културното наследство. Чрез тях може да се осигури и по-широка видимост на културните ценности и да се повиши общественият достъп до тях (Georgiev, 2018), (Stoyanov et al, 2021). В контекста на по-силния фокус върху виртуалните услуги, стартирания процес на дигитализация в музеите и възможните ограничения в посещенията на обекти на място, въпросът за онлайн представянето на обектите чрез различни методи за визуализация става все по-актуален. Предвид факта, че дигитализацията е водещ приоритет на европейско и национално ниво, а сред базовите принципи на Европа са съхраняването на културното многообразие на всяка страна и регион и изследването и популяризирането на локалното културно наследство, настоящото изследване е фокусирано върху конкретно локално културно наследство – това на област Стара Загора и споделянето му в онлайн пространството.

Област Стара Загора е район, който се отличава с наличие на изключително разнородно културно наследство с голяма научна и културна стойност (Kitov, 2005), (Porov, 1982), което е едновременно обект на изследователски и туристически интерес. Разположените на територията на областта недвижими културни ценности са различни по вид и функция: археологически, исторически, архитектурно-строителни и художествени от праисторията, античността (тракийската култура и римската епоха), средновековието, ново и най-ново време. Високата концентрация на интересни и атрактивни културни ценности с национална значимост (общо 90)¹, вкл. и обект в списъка на ЮНЕСКО, обуславя необходимостта от тяхното социализиране и популяризиране. До голяма степен популяризирането на обектите на културното наследство е свързано с присъствието и презентирането им в Интернет (Mitova et al., 2020), (Assenova et al., 2021). Възможността за лесен и широк достъп до информация предполага насочването на все повече усилия в посока разпространение и поддържане на качествено и атрактивно онлайн съдържание за културните ценности, което да задоволява търсенето на различни потребители. Атрактивното представяне на обектите и тяхното популяризиране зависи до голяма степен от съдържателното и визуалното им презентиране, което трябва както да дава познания, така и да привлича интереса към местните културни ценности. В този смисъл цел на настоящото изследване е да се направи оценка и анализ на представянето на недвижимите културни ценности с национално значение от област Стара Загора в Интернет въз основа на разпространяваната за тях информация и

¹ Списък на НКЦ с категория „национално значение“ за област Стара Загора на сайта на НИИКН [National Institute of Immovable Cultural Heritage: Lists of immovable cultural properties with a category of national and world importance]: <http://ninkn.bg/Documents/categoryPreview/13> (last view: 30.04.2023)

насочеността ѝ. Чрез анализ на откритата информация за всеки един обект се проследяват основните типове културни ценности, които се представят и популяризират. Изследва се качеството на разпространяваната информация и възможностите ѝ да задоволява конкретни търсения, както и да се определят социалните групи, към които е адресирана. Анализът дава възможност да се изведат и някои основни насоки за подобряване на онлайн презентирането и популяризирането на обектите в района на изследване.

Методи и данни

Изследването на онлайн присъствието и представянето на обектите на културното наследство с национално значение от област Стара Загора се базира на проучване на информацията, достъпна за тях в Интернет.

В списъка на недвижимите културни ценности с категория „национално значение“ на територията на област Стара Загора са включени общо 90 обекта. Според културната и научна област, към която се отнасят, недвижимите ценности са вписани като: Археологически (26), Археологически и художествени (4), Археологически резерват (2), Исторически (19), Архитектурно-строителни от Античността и Средновековието (19), Архитектурно-строителни (10), Архитектурно-строителни и исторически (3), Архитектурно-строително художествени и исторически (2), Архитектурно-строителни и художествени (1), Архитектурно-строителни и художествени от Най-ново време (1), Сериен обект (1), Исторически и архитектурен резерват (1), НКЦ на парковото и градинско изкуство (1). Териториалното разпределение на културните ценности по общини е следното: Казанлък – 44; Стара Загора – 27; Раднево – 6; Чирпан – 3; Гълъбово -3; Братя Даскалови – 2; Мъглиж – 2; Николаево -1; Гурково – 1 и Павел баня -1.

Акцентът в настоящото изследване се поставя върху начините, по които местните институции, отговорни за опазването и популяризирането на културното наследство в района, презентират недвижимите културни ценности. Фокусът е поставен върху съдържателното и визуалното им презентиране. Набирането на изходна информация и последващият анализ на подходите за разпространение и презентиране на онлайн съдържание за културните ценности се основават на изследване на регионалните електронни библиотечни ресурси, свързани с обектите, както представянето на културните ценности в сайтовете на самите обекти, на по-висши местни организационни структури, и в определени сайтове с туристическа насоченост. Обект на проучване е информацията, публикувана в конкретните сайтове, за всяка една от културните ценности, фигуриращи в списъка с недвижими културни ценности с „национално значение“ от област Стара Загора, както и изданията, свързани с тях, налични в дигиталните библиотеки. Изследването е организирано в два етапа: 1. Проучване на представянето на културното наследство в Интернет; 2. Анализ на елементите на представянето.

Основната цел в първия етап е да се събере и анализира информация за присъствието и разпространението на съдържание за дадена културна ценност в Интернет. Този етап протича в пет стъпки:

Стъпка 1. Проучване на електронните ресурси на Регионална библиотека „Захарий Княжески“, Стара Загора и Общинска библиотека „Искра“ – гр. Казанлък от гледна точка наличие на дигитално съдържание за изследваните културни ценности. Търсенето в дигиталните библиотечни ресурси е осъществено по ключови думи, свързани с местните недвижими културни ценности.

Стъпка 2. Издирване на информация за наличието на собствени сайтове на всеки един обект с оглед изграждане на тяхната онлайн идентичност.

Стъпка 3. Отчитане на присъствието или отсъствието на всяка културна ценност в сайт на по-висша местна организационна структура (регионален/общински музей и община).

Стъпка 4. Отчитане на наличието или отсъствието на информация за всяка ценност в сайтове с туристическа насоченост, вкл. сайт на Министерство на туризма и на туристически район Тракия, както и български туристически сайтове: btsbg.org - 100 Национални туристически обекта, IloveBulgaria.

Стъпка 5. Набиране на количествена информация от търсачката Google за общия брой на резултатите, броя на видеата и наличието на снимки за всеки обект. Потърсена е и информация за отделните обекти в един от най-популярните сайтове с по-общ характер Уикипедия. На базата на тази информация се правят изводи за степента на разпространение на информация за даден обект, достъпна за потребителите в онлайн пространството, както и за степента му на популярност.

Във втория етап на изследването фокусът е поставен върху онези обекти, за които е установено наличие на информация в проучените в предходния етап сайтове. Целта е да се анализира видимостта на обектите, качеството и количеството на разпространяваната информация от гледна точка на информативност на съдържанието, атрактивност на визуализацията на обектите, предназначение на информацията и насоченост към определени потребители. Изследва се и преобладаващият тип на популяризираните обекти. Анализът, включително и сравнителен, се прави в няколко аспекта: видимост на обектите; оценка на съдържанието на информацията в т.ч. изчерпателност и достоверност на описанието; атрактивност на визуалното презентирание на обектите; изчерпателност на туристическата информация, свързана с планиране на посещения на обектите.

Резултати

1. Представяне на културното наследство в Интернет

1.1. Дигитални библиотечни ресурси

Проучването на уеб сайтовете на Регионална библиотека „Захарий Княжески“, Стара Загора и Общинска библиотека „Искра“ – гр. Казанлък показва наличие на

електронни ресурси и при двете библиотеки. Онлайн достъпът до книжовното наследство на района е осигурен чрез създадената „Електронна краеведска библиотека Стара Загора“. В организираните и достъпни онлайн колекции от фотографии, пощенски картички и афиши присъства само една недвижима културна ценност с национално значение. Това е храм-паметникът Шипка, изобразен на пощенска картичка в колекцията „Пощенски картички и снимки. Шипка“.

Електронните ресурси на библиотека „Искра“, Казанлък представляват електронен архив на вестници от края на XIX - първата половина на XX в. В електронен каталог на отдел Краезнание са достъпни анотации на статии от периодични издания. По ключови думи се откриват статии в местни вестници, свързани с културното наследство, в т.ч. недвижими културни ценности, обект на настоящото изследване – Казанлъшка гробница, храм в могила Оструша, гробница в могила Голямата Косматка, гробница в могила Хелвеция, гробница в могила Грифоните, гробница край с. Розово, тракийска гробница край Мъглиж и др.

1.2. Недвижими културни ценности с категория „национално значение“ със собствени уеб сайтове

Резултатите показват, че от проучените 90 културни ценности едва 5 разполагат със собствени официални уеб сайтове. Това са: Къща-музей на Димитър Чорбаджийски – Чудомир (Литературно-художествен музей „Чудомир“)²; Къща на Петко Стайнов (Дом „Петко Стайнов“)³; Къща-музей „Гео Милев“⁴; Къща-музей „П. К. Яворов“⁵ и Национален парк-музей „Шипка-Бузлуджа“ (Табл. 1)⁶. И петте обекта функционират като действащи музеи. С изключение на Дом „Петко Стайнов“, която е обект на Исторически музей „Искра“ – Казанлък, останалите са самостоятелни обекти. В отделни рубрики на сайтовете на музеите присъства информация за експозициите им, описания на сградите като архитектурни паметници, биографии на личностите, с които е свързан всеки един от тях, представяне на творчеството на отделните личности или на историческите събития (в случая с Национален парк-музей Шипка-Бузлуджа), информация за провежданите събития на място, както и за посетителите на обектите (в т.ч. местоположение, работно време, входни такси). Прави впечатление, че единствено на сайта на Дом „Петко Стайнов“ се предлага виртуална обиколка на музейната експозиция, а на сайта на къща-музей „Гео Милев“ е достъпен видеоклип с кратка информация за музея.

² Литературно-художествен музей „Чудомир“ – [Literary and Art Museum and Foundation "Chudomir"]: http://www.chudomir.eu/index.php?option=com_content&view=article&id=78&Itemid=54 (last view: 30.04.2023)

³ Дом „Петко Стайнов“ - [Petko Staynov`s Home]: <http://www.staynov.net/> (last view: 30.04.2023)

⁴ Къща-музей „Гео Милев“ - [House Museum Geo Milev, Stara Zagora]: <https://geomilev.com/> (last view: 30.04.2023)

⁵ Къща-музей „П. К. Яворов“ – [House Museum Yavorov]: <https://www.javorovhouse.info/?cid=5> (last view: 30.04.2023)

⁶ Национален парк-музей „Шипка-Бузлуджа“ – [Shipka-Buzludzha National Park-Museum]: <https://www.shipkamuseum.org/> (last view: 30.04.2023)

Недвижима културна ценност *	Сайт							
	Собствен	Музей	Община	Туристически				
				MT	PTA	TR Тракия	iLove Bulgaria	НД 100 НТО
12. Къща-музей на Димитър Чорбаджийски – Чудомир *	✓		✓		✓		✓	✓
13. Къща на Петко Стайнов	✓	✓	✓		✓			
14. Къща на Ненко Балкански			✓		✓			
16. Шипковата къща заедно със сградата на кантората, оградата и чешмата				✓				
17. Казанлъшката гробница		✓	✓	✓	✓		✓	✓
26. Селищна могила Гълъбово			✓					
27. Земен вал, Еркесията			✓					
30. Ески джамия		✓	✓		✓	✓		
32. Църква „Св. Богородица“					✓	✓		
34. Останки от южна порта на Аугуста Траяна		✓			✓			
39. Античен комплекс при Западната порта на Аугуста Траяна		✓	✓		✓	✓		
40. Късноантична обществена сграда, експонирана в сградата на Пощенската палата		✓			✓			
44. Неолитни жилища		✓		✓		✓	✓	✓
45. Къща-музей „Гео Милев“	✓		✓		✓			
47. Църква „Св. Димитър“ с иконостаса и стенописната украса						✓		
49. Парк „Аязмото“			✓		✓	✓		
50. Църква „Св. Троица“						✓		
53. Берекетска могила		✓						
55. Старозагорски минерални бани; Римски бани		✓			✓	✓		
58. Къща-музей „П. К. Яворов“	✓		✓		✓	✓	✓	✓
60. Национален парк-музей “Шипка-Бузлуджа	✓		✓		✓		✓	✓
76. Храм-паметник "Св. Рождество Христово"			✓				✓	✓
83. Култово-погребален комплекс в надгробна могила "Оструша"		✓	✓	✓	✓			
84. Гробница в надгробна могила "Шушманец"		✓	✓	✓	✓			

Недвижима културна ценност *	Сайт							
	Собствен	Музей	Община	Туристически				
				MT	PTA	TP Тракия	iLove Bulgaria	НД 100 НТО
85. Гробница в надгробна могила „Голяма Арсеналка”		✓						
86. Гробница в надгробна могила „Голяма гола могила”/ № 114/ - т. нар. "Грифоните"		✓	✓					
87. Гробница с надгробна могила "Голямата Косматка"		✓	✓	✓	✓			
88. Гробница в надгробна могила „Малка гола могила” /№ 115/ - т. нар. "Хелвеция"		✓	✓					

* Подредбата и номерацията на културните ценности в таблицата съответства на тази от списъка на НИИКН

Таблица 1. Представяне на недвижими културни ценности с категория „национално значение“ в Интернет (собствени сайтове, сайтове на общини и музеи, туристически сайтове)

1.3. Недвижими културни ценности с категория „национално значение“ в официални уеб сайтове на музеи и общини

За целите на проучването е направено изследване за наличната информация за културните ценности, достъпна на официалните уеб сайтове на някои по-висши регионални организационни структури, свързани с опазването и популяризирането на културното наследство.

1.3.1. Недвижими културни ценности в официални уеб сайтове на музеи

Информация за недвижими културни ценности с категория „национално значение“ е достъпна в уеб сайтовете на два музея на територията на област Стара Загора. Това са Регионален исторически музей - Стара Загора и Исторически музей „Искра“ – Казанлък. Общият брой на обектите от изследваната група, представени на двата сайта, са 15 (Табл.1).

На сайта на РИМ - Стара Загора е представена информация за 8 от изследваните културни ценности. Част от тях присъстват като самостоятелни музейни обекти, а друга част са представени в страница „Забележителности“. Музейни обекти са: Античен комплекс при Западната порта на Августа Траяна; Ески

джамя (Архитектурен комплекс „Музей на религиите“) и Музей „Неолитни жилища“⁷. Описанията и на трите обекта са по-скоро схематични с основни археологически и исторически сведения. Придружени са от по три изображения за всеки обект и информация за посетителите (в т.ч. местоположение, работно време, входни такси, туристическа инфраструктура). В страница „Забележителности“ са представени четири археологически ценности: Берекетска могила; Римски бани; Късноантична обществена сграда, експонирана в сградата на Пощенската палата и Южната порта на Августа Траяна⁸. Описанията и за тях са кратки, съдържащи основни археологически сведения, както и точната им локация в рамките на съвременния град.

На сайта на ИМ „Искра“ е налична информация за Дом „Петко Стайнов“ и седем архитектурни подмогилни паметника в Долината на тракийските царе: Казанлъшка гробница; храм в могила Оструша, храм в могила Шушманец; гробница в могила Голяма Арсеналка; гробница в могила Грифоните; гробница на Севт III в могила Голямата Косматка и гробница в могила Хелвеция в района на гр. Шипка⁹. Представянето на гробниците е сравнително подробно с описание на архитектурния им облик и живописна декорация със съпътстващи изображения. Осигурена е и информация за посетителите на обектите (местоположение, работно време, входни такси). При пет от подмогилните паметника (Казанлъшка гробница, храм в могила Оструша, храм в могила Шушманец, гробниците в могили Голяма Арсеналка и Голямата Косматка) има възможност за виртуална разходка, която позволява да се разгледат целите обекти и тяхната архитектура. Представянето на Дом „Петко Стайнов“ е по-кратко, като и тук присъства необходимата туристическа информация, свързана с възможностите за посещения на обекта.

В създадения към музея портал „Виртуален музей Искра Казанлък“ са представени същите обекти, които и на официалния сайт на ИМ „Искра“. Текстовата информация за обектите и на двата сайта е еднаква, но съпътстващите изображения, достъпни на сайта на Виртуалния музей, са доста повече¹⁰.

1.3.2. Недвижими културни ценности в официални уеб сайтове на общини

Общините от област Стара Загора, на чиито официални уеб сайтове е налична информация за изследваните културни ценности, са едва 4 - Казанлък,

⁷ РИМ Стара Загора, Музейни обекти – [Museum objects - Regional History Museum - Stara Zagora]: <https://www.rimstz.eu/%D0%BC%D1%83%D0%B7%D0%B5%D0%B9%D0%BD%D0%B8-%D0%BE%D0%B1%D0%B5%D0%BA%D1%82%D0%B8> (last view: 30.04.2023)

⁸ РИМ Стара Загора, Забележителности – [Sightseeing - Regional History Museum - Stara Zagora]: <https://www.rimstz.eu/%D0%BA%D1%83%D0%BB%D1%82%D1%83%D1%80%D0%BD%D0%BE-%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%BE%D1%80%D0%B8%D1%87%D0%B5%D1%81%D0%BA%D0%B8-%D0%B7%D0%B0%D0%B1%D0%B5%D0%BB%D0%B5%D0%B6%D0%B8%D1%82%D0%B5%D0%BB%D0%BD%D0%BE%D1%81%D1%82%D0%B8> (last view: 30.04.2023)

⁹ Исторически музей „Искра“, Храмове-гробници – [History Museum "Iskra", Temples-tombs]: https://www.muzeikazanlak.org/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=51&Itemid=72&lang=bg (last view: 30.04.2023)

¹⁰ Виртуален музей Искра Казанлък - [Virtual Museum of History Museum Iskra- Kazanlak]: <https://kazanlakmuseum.com/?cid=1> (last view: 30.04.2023)

Стара Загора, Гълъбово и Чирпан, а общият брой на представените обекти е 18 (Табл. 1). На сайта на община Казанлък като туристически обекти в страница „Туризм“ са представени Литературно-художествен музей „Чудомир“, Дом „Петко Стайнов“, Къща-музей Ненко Балкански, Национален парк-музей „Шипка-Бузлуджа“, Храм-паметник „Св. Рождество Христово“ и тракийските подмогилни паметници: Казанлъшка гробница, гробници в могилите Грифоните, Голямата Косматка, Хелвеция и храмове в могилата Оструша и Шушманец¹¹. Всеки един от обектите е представен с една снимка и кратко описание, което в зависимост от типа обект съдържа основни исторически сведения, биографични данни, кратко представяне на главните експонати, както и информация за посещенията. Прави впечатление, че описанието на Казанлъшката гробница и гробниците в могили Грифоните, Голямата Косматка и Хелвеция припокрива напълно това на сайта на Исторически музей „Искра“, докато храмовете в могилите Оструша и Шушманец са представени съвсем схематично. Община Казанлък поддържа и туристически портал Visitkazanlak, на който се популяризират същите обекти, представени и на официалната страница на общината¹². Текстовото презентирането на археологическите обекти е идентично с това на сайта на общината и музей „Искра“. По-подробна информация е представена само за Литературно-художествен музей „Чудомир“ и Дом „Петко Стайнов“.

Обектите, за които има достъпна информация на сайта на община Стара Загора в страница „Култура и туризм“ и страница „Туристически информационен център“ с директна препратка към туристически портал Visitstarazagora, са: Античен форумен комплекс Августа Траяна, Ески джамия (Архитектурен комплекс „Музей на религиите“), Къща музей „Гео Милев“, парк „Аязмото“¹³. Описанията им са сравнително подробни, с придружаващи снимкови изображения за всеки един.

Изключително подробна е информацията споделена на сайта на община Гълъбово за културната ценност селищна могила Гълъбово в м. Асара¹⁴. Тя е представена в три части. Първата част представлява превод на описанието на обекта, публикувано на сайта на Първата международна археологическа конференция, посветена на 30-та годишнина от провеждането на първите разкопки на могилата. Втората част включва данни за проучванията на обекта и информация във връзка с обявяването на могилата за обект с национално значение, публикувани във в. „Гълъбови вести“. В третата част е представена Първата международна

¹¹ Община Казанлък, Туристически обекти – [Tourism What to visit Tourist sites / Kazanlak Municipality]: <https://www.kazanlak.bg/cat-276.html> (last view: 30.04.2023)

¹² Туристически портал на община Казанлък, туристически обекти – [Tourist sites - Visit Kazanlak]: https://visitkazanlak.bg/places_cats/%d1%82%d1%83%d1%80%d0%b8%d1%81%d1%82%d0%b8%d1%87%d0%b5%d1%81%d0%ba%d0%b8-%d0%be%d0%b1%d0%b5%d0%ba%d1%82%d0%b8/ (last view: 30.04.2023)

¹³ Община Стара Загора, Забележителности – [With family]: <https://visitstarazagora.bg/places/1/sas-semeystvoto/0> (last view: 30.04.2023)

¹⁴ Община Гълъбово, Могила в м. „Асара“ – [Mound "Asara" Galabovo]: <https://www.galabovo.org/content/%D0%BC%D0%BE%D0%B3%D0%B8%D0%BB%D0%B0%D1%82%D0%B0-%D0%B0%D1%81%D0%B0%D1%80%D0%B0-%D0%B3%D1%8A%D0%BB%D1%8A%D0%B1%D0%BE%D0%B2%D0%BE> (last view: 30.04.2023)

археологическа конференция, посветена на 30-та годишнина от провеждането на първите разкопки на могилата, както и участниците в нея. На сайта на общината е достъпно и кратко описание на средновековния вал „Еркесията“.

Единствената културна ценност, която е представена на сайта на община Чирпан в страница „Забележителности“, е къща-музей „П. К. Яворов“¹⁵. Тя обаче фигурира само като наименование без описание и информация за нея.

1.4. Недвижими културни ценности в национални сайтове с туристическа насоченост

Част от недвижимите културни ценности с национално значение в областта се разглеждат като атрактивни забележителности и в редица туристически сайтове.

Със значителния им туристически потенциал и възможността за популяризиране е свързано включването на 6 от разглежданите културни ценности от областта в разработените от Министерство на туризма два вида дестинации - културно-исторически и дестинации за винено-културен туризъм, представени на сайта на министерството (Табл. 1). Една от културно-историческите дестинации е „Долината на розите и тракийските царе“, в която са включени Казанлъшка гробница, храмове в могила Шушманец и Оструша и гробница в могила Голямата Косматка, както и Шипковата къща¹⁶. Описанието на подмогилните паметници е с фокус върху архитектурата и декорацията, придружено от снимки и основна информация за посетителите. Описанието на Шипковата къща съдържа кратки исторически сведения, кратко представяне на колекцията и на работилницата за изработване на продукти. В две от разработените дестинации за винено-културен туризъм, а именно дестинация „Розова долина“¹⁷ и дестинация „Източна Тракия“¹⁸ също са включени културни ценности от областта. Тракийските гробници са част от забележителностите в дестинация „Розова долина“, а Музей „Неолитни жилища“ от дестинация „Източна Тракия“. Информацията за праисторическия обект съдържа единствено кратко описание на архитектурата и находките.

Част от недвижимите културни ценности в района са вписани и като туристически атракции в националния онлайн Регистър на туристическите атракции¹⁹. Техният брой е общо 16 (Табл. 1). Информацията, достъпна за тях в регистъра, е свързана с вида, собствеността, статута, достъпността за посещения, местоположението, средата, туристическата инфраструктура, съпътстващите атракции, публичните услуги и интернет ресурсите на всяка една атракция.

¹⁵ Община Чирпан, Забележителности – [Attractions | Chirpan municipality]: <https://www.chirpan.bg/bg/zabelezhitelnosti> (last view: 30.04.2023)

¹⁶ Министерство на туризма, Дестинация „Долината на розите и тракийските царе“ - [Ministry of Tourism, Destination The Valley of the Roses and the Thracian Kings]: <https://www.tourism.government.bg/bg/tourist-destinations/2307> (last view: 30.04.2023)

¹⁷ Министерство на туризма, Дестинация „Розова долина“ - [Ministry of Tourism, Destination Rose Valley]: <https://www.tourism.government.bg/wine-destinations/6668> (last view: 30.04.2023)

¹⁸ Министерство на туризма, Дестинация „Източна Тракия“ – [Ministry of Tourism, Destination Eastern Thrace]: <https://www.tourism.government.bg/wine-destinations/6658> (last view: 30.04.2023)

¹⁹ Регистър на туристическите атракции - [Register of tourist attractions]: <http://rta.tourism.government.bg/TARegister.aspx> (last view: 30.04.2023)

Според Концепцията за туристическо райониране на България (2015) област Стара Загора попада в границите на два района – туристически район Тракия и туристически район Долината на розите. В сайта на Туристически район Тракия, който включва общините Стара Загора, Чирпан, Братя Даскалови, Опан, Раднево, Гълъбово, схематично са представени 9 обекта: Музей „Неолитни жилища“; Ески джамия (Архитектурен комплекс „Музей на религиите“); Античен форумен комплекс; Къща-музей „П. К. Яворов“; парк Аязмото; Старозагорски минерални бани; църква „Св. Богородица“; църква „Св. Димитър“ и църква „Св. Троица“ (Табл. 1)²⁰. Към момента туристически район „Долината на розите“ няма сайт.

На сайта на една от водещите туристически платформи в страната iLoveBulgaria като забележителности са представени 6 от културните ценности с национално значение от област Стара Загора: Казанлъшка гробница; Национален парк-музей „Шипка“; Литературно-художествен музей „Чудомир“; храм-паметник „Св. Рождество Христово“; Музей „Неолитни жилища“ и Къща-музей „П. К. Яворов“ (Табл. 1)²¹. В описанията на обектите и в този случай присъства основната информация за тях, придружена от снимки и допълнителна туристическа информация за посетители. Пет от забележителностите са представени и посредством видеоклипове (Казанлъшка гробница; Национален парк-музей „Шипка“; Литературно-художествен музей „Чудомир“; храм-паметник „Св. Рождество Христово“ и Къща-музей „П. К. Яворов“).

Шест от културните ценности в района на изследване са включени и като обекти в Националното движение „100 национални туристически обекта“ на Български туристически съюз (Табл. 1). Това са: Музей „Неолитни жилища“; Казанлъшка гробница; Литературно-художествен музей „Чудомир“; Къща-музей „П. К. Яворов“; храм-паметник „Св. Рождество Христово“ и Национален парк-музей „Шипка“²². На сайта на БТС са достъпни описания за всеки един от обектите с основни сведения за него, придружени с по изображение и туристическа информация за посетители.

1.5. Недвижими културни ценности в Google и Уикипедия

Проучването на културните ценности в търсачката Google и Уикипедия дава възможност за допълване на изследването с количествена информация. Тя дава и друга насока за степента на разпространение на информация от общ характер за отделните ценности в едни от най-популярните канали за споделяне на информация.

Въз основа на търсене на културните ценности в търсачката Google е събрана количествена информация за общия брой на резултатите, броя на видеата и наличието на снимки за всеки обект. На базата на тази информация се правят общи

²⁰ Туристически район Тракия - [Trakia Tour]: <https://trakiatour.com/> (last view: 30.04.2023)

²¹ iLoveBulgaria, Забележителности - [Stara Zagora - iLoveBulgaria]: <https://ilovebulgaria.eu/oblast-stara-zagora/> (last view: 30.04.2023)

²² НД „100 национални туристически обекта“ - [100 National Tourist Sites | Bulgarian Tourist Union]: <https://www.btsbg.org/nacionalni-dvizheniya/100-nacionalni-turisticheski-obekta> (last view: 30.04.2023)

изводи за степента на разпространение на информация за даден обект, както и за степента на популярност на обекта. Анализът на разпространението на информация в онлайн пространството обаче има и някои съществени ограничения, поради което би следвало да се възприема по-скоро като ориентиловъчен. Някои от по-важните ограничения са свързани с набирането на количествената информация. Съществен проблем е, че търсачката показва резултати и за други обекти с подобно име или за обекти свързани по някакъв начин с темата и търсенето, които обаче не съответстват на целите на настоящото изследване. Също така част от обектите се откриват в онлайн пространство под няколко различни наименования, а отчетените резултати от Google се различават за различните наименования. Така например гробницата на Севт III се открива и с наименованието „Голямата Косматка“, а Ески джамия в Стара Загора като Архитектурен комплекс „Музей на религии“. Културните ценности с най-висока степен на разпространение на информация от всякакъв характер (над 10 000 резултата) са общо 18. На първо място са Старозагорските минерални бани, на второ – църква „Св. Димитър“, на трето – парк „Аязмото“. Пет от тези 18 културни ценности не са представени в разгледаните по-горе сайтове. Това са църква „Успение Прес. Богородица, Шипка“; Територия на античния и средновековния град Августа Траяна-Верея; къща на Николай Лилиев; тракийска куполна гробница, Бузовград; къща на Емануил Манолов. По отношение на разпространяването на видеоклипове в Интернет, за 27 от културните ценности не са налични видеа. Това са предимно слабо известни археологически обекти, които не са експонирани или не са видими на място (долмени, с. Главан; могила Рошава Драгана, с. Елхово; останки от земна крепост, с. Земен; земен вал Еркесията; Берекетска могила; Матеева могила и др.).

В Уикипедия е достъпна информация за 34 от културните ценности. Десет от тези ценности не са представени в разгледаните по-горе сайтове. Това са: Църква „Успение Богородично“, гр. Казанлък; Останки от Крънското кале; Тракийска гробница, гр. Мъглиж; Територията на античния и средновековния град „Августа Траяна - Верея“ в центъра на гр. Стара Загора; Къща на Николай Лилиев; Дом паметник на връх Бузлуджа и Средновековен вал Еркесия, който фигурира в списъка с ценности като пет отделни ценности в пет населени места.

Дискусия

Резултатите от изследването очертават актуалното състояние на присъствието и представянето на обектите на културното наследство с национално значение от област Стара Загора в Интернет от гледна точка на: видимост; разпространение на информация; съдържателно и визуално презентирание на ценностите.

- Видимост на недвижимите културни ценности в Интернет

Обектите, които са представени в разгледаните сайтове (собствени на самите обекти; на общини и музеи и сайтове с туристическа насоченост), са общо 28 или

31% от всички недвижими културни ценности в списъка за областта. Културните ценности, представени в разгледаните сайтовете, се равняват на 30% от всички културни ценности в списъка от община Казанлък, 44% от община Стара Загора, 33% от община Чирпан и 67% от община Гълъбово. Някои обекти присъстват само като имена на сайтовете на общините в страница „История на града“. Такъв е случаят с римска станция „Пизус“ на сайта на община Чирпан. Културните ценности от останалите шест общини не са представени в разглежданите сайтове. Трябва да се има предвид обаче, че от включените в списъка 90 обекта, 15 са могили, паметници и плочи към Национален парк-музей Шипка-Бузлуджа, който фигурира като самостоятелна групово културна ценност. По идентичен начин „Комплекс от тракийски гробници, община Казанлък“ е регистриран като групово културна ценност, независимо от гробниците, които присъстват като самостоятелни единични обекти. Подобна е ситуацията и с културната ценност „Територия на античен и средновековен град Августа Траяна“. Средновековният вал Еркесия териториално разположен в 6 различни населени места е регистриран като 6 отделни културни ценности. Това е предпоставка за известно изкривяване на съотношението между вписаните и представените в сайтовете обекти. Въпреки това ясно се наблюдава практиката за споделяне на информация само за някои обекти, разглеждани като познати от туристическа гледна точка, като липсва пълнота и цялостно презентиране на културното наследство в района.

Казанлъшката гробница е единственият обект, който е представен във всички разгледани сайтове (без този на туристически район Тракия, тъй като не принадлежи към него). Гробницата обаче няма собствен сайт, въпреки че е обект със световно значение, включен в списъка на световното културно наследство на ЮНЕСКО.

Прави впечатление, че в Уикипедия е достъпна информация за по-голям брой културни ценности отколкото в сайтовете на местните структури, ангажирани с популяризиране на културното наследство.

Същевременно няма културна ценност от списъка на област Стара Загора, за която да не се откриват резултати в Google, независимо дали са видеа, изображения, новини или друга информация. Достъпната информация в много от случаите е свързана с различни туристически сайтове и блогове, в които са предоставени описания, изображения, видеоклипове, лични впечатления и указания за посещенията на голям брой обекти. Това съдържание е подходящо за добиване на общо впечатление за обектите, особено когато е единственото достъпно онлайн.

- Видове културни ценности, представени в разглежданите сайтове

Като тип обекти презентирани в разгледаните сайтове са: 16 археологически обекта от различни периоди, в т.ч. 7 тракийски гробници; 6 къщи; 3 църкви и 1 храм-паметник; 1 национален парк-музей; 1 парк. В преобладаващата си част това са социализираните обекти в отделните общини, достъпни за туристически посещения, 15 от които функционират като туристически обекти с входни такси. Те са основните и най-популярни местни туристически забележителности.

- Основни субекти, ангажирани с представянето на културните ценности в Интернет

Водеща роля за представянето на обектите имат културните институции, в частност музеите, и общинските администрации, които са и ключовите субекти с пряко отношение към културното наследство на местно ниво. Като основни заинтересовани страни, ангажирани с опазването и популяризирането на местните културни ценности, те са пряко обвързани и с процесите на дигитализация на културното наследство. С това е свързан и по-големият брой обекти, презентирани на сайтовете им. 54% от обектите от Таблица 1, са представени на сайтовете на музеите в Казанлък и Стара Загора, а 64% на сайтовете на общините Казанлък, Стара Загора, Гълъбово и Чирпан.

- Текстово и визуално представяне на културните ценности в разглежданите сайтове

Представянето на обектите в разглежданите сайтове е осъществено по два начина – текстово и визуално. Текстовото представяне включва описание на обектите и допълнителна туристическа информация. Описанията са достоверни, базирани на известните данни от археологическите и исторически проучвания на отделните обекти. Като съдържание и структура обаче са по-скоро идентични за всички за ценности. Представят основни ключови моменти, които в зависимост от вида обект са свързани с исторически събития, хронологични данни, архитектура, находки, биографични данни и др. Визуалното представяне на обектите също е сходно – предимно чрез фотографии. Добавянето на видеоклипове с кадри и разказ за обектите е по-скоро изключение, срещано едва при няколко обекта. Като най-атрактивно може да се определи включването на виртуални обиколки на тракийските гробници на сайта на Казанлъшкия музей. Това е и единственият пример за прилагане на съвременни технологии при презентирането на обектите на изследване в онлайн пространството, като е осигурена възможност за дистанционен достъп до тях.

Описанията могат да се разглеждат като представяне на базова информация, подходяща предимно за широк кръг потребители, както и за потенциалните посетители на обектите. Информацията отговаря най-общо на въпросите какво представлява даденият обект, как изглежда, къде се намира и как може да бъде посетен. Подобна информация би могла да се определи по-скоро като рекламна и с туристическа насоченост.

Проучването разкрива и някои съществени пропуски по отношение онлайн представянето на обектите. Въпреки наличието на изключително богато и разнообразно културно наследство в района и възможностите за онлайн споделянето му, чрез които да достигне до повече хора с различни интереси и да изпълнява различни функции, към момента те не са използвани пълноценно. По-голямата част от общините в района не представят и не популяризират културното си наследство във виртуалното пространство. В разглежданите сайтове са изведени

онези културни ценности, които са обекти за туризъм. Липсва цялостно презентирание на културното наследство, при което в пълнота да се разкрие неговото разнообразие. При представянето на обектите се залага на традиционни методи, които не са достатъчно атрактивни и следователно не биха могли да предизвикат по-голям интерес. Голяма част от обектите са представени единствено в любителски видеоклипове и туристически блогове. Всичко това свидетелства за необходимостта от търсенето и прилагането на нови решения при споделянето на информация за локалното културно наследство и представянето на обектите на това наследство.

В резултат от анализа са изведени някои основни насоки за подобряване на онлайн представянето на културните ценности от гледна точка на: насоченост и функции на информацията, достоверност и изчерпателност на информацията, визуализация, приложение на информационно-комуникационните технологии за представяне на културното наследство.

- Насоченост и функции на споделяната информация

Презентирането на културните ценности трябва да отговоря на потребностите на различни социални групи и групи с различни интереси: специалисти в областта на историята, археологията, културното наследство, архитектурата и др., учаци, любители на културното наследство, туристи и др.

Информацията следва да изпълнява различни функции и да служи за различни цели - за съхраняване и опазване на местното културно наследство, за запазване на историческата памет за района, за популяризиране и разпознаваемост на района, за повишаване на обществения интерес към историята, традициите и културата на областта, за повишаване на видимостта и разбирането за значимостта на културното наследство, за образование, за научни изследвания, за туризъм и др.

- Достоверност на споделяната информация

Предоставяната информация и описания трябва да бъдат базирани на научни изследвания и специализирана литература за културните ценности, което да гарантира нейното качество и достоверност.

- Изчерпателност при представянето на културното наследство

Локалното културно наследство следва да бъде представяно в неговата пълнота, като по изчерпателен начин се представят историята, културата и традициите на района. Това включва споделяне на информация както за видимите и по-популярни културни ценности, така и за по-малко известните, които не могат да бъдат видени на място или не се промотират като туристически обекти. С описанията на отделните културни ценности могат да се предоставят и библиографски данни за специализирана литература по темата, с която при интерес потребителите могат да се запознаят.

- Атрактивност на визуализацията

Изключително важно място при презентиранията на културните ценности заема визуализацията. За по-голяма атрактивност в представянето на обектите могат да се използват различни техники и методи, които в по-голяма степен да разкриват вида и

спецификите им. Традиционно прилаганите изображения на ценностите или на елементи от тях могат да бъдат допълвани от видеа, вкл. и разговори със специалисти, проучватели на културните ценности, виртуални обиколки, виртуални изложби, 3Д модели на обектите, които да подобрят представянето и възприемането и разбирането на обектите.

- Интегрирано представяне на културното наследство на област Стара Загора

Създаването на онлайн платформа за интегрираното дигитално представяне на културните ценности е оптималният вариант за подобряване и разширяване на обществения достъп до културното наследство, повишаване на интереса и знанията за него, както и разкриване на потенциала на целия район.

- Приложение на информационно-комуникационните технологии за представяне на културното наследство и създаване на дигитални ресурси на културните ценности.

Иновативните и креативни решения за виртуално представяне на културното наследство и прилагането на различни методи и техники за визуализация допринасят за атрактивното му презентирание и задоволяване на потребностите на обществени групи с различни интереси. Създадените дигитални ресурси допринасят за представяне на систематизирана научна информация, съхраняване и популяризиране на културното наследство. Това спомага за включването на културното наследство в световния културен обмен и провокира интерес към обектите и района, както и към последващи научни изследвания.

Заклучение

Съвременните информационно-комуникационни технологии разширяват възможностите за обработка на информация и обмен на данни, като предоставят и възможност за създаване на широка платформа за споделяне и трансфер на знания. Организирането на компактни, систематизирани и тематични данни на културното наследство под формата на дигитални ресурси и онлайн представянето им са начини да се предизвика интерес в различни обществени групи. За район с голямо разнообразие на културни ценности, какъвто е област Стара Загора, популяризирането и осигуряването на лесен достъп до културното наследство за всички заинтересовани е от важно значение. Към момента обаче възможностите на модерните технологии за споделяне и атрактивно онлайн представяне на унаследените културни ценности не са използвани пълноценно. Трябва да се търсят повече възможности за в тази посока, тъй като това е начин за разкриване на богатото културно наследство и достигането му до все повече хора с различни интереси.

Благодарности

Това проучване е финансирано по изследователски проект на „Фонд научни изследвания“ „Разработване на модел за интегрирано дигитално представяне на културното наследство (на примера на област Стара Загора)“, договор № КП-06-М65/3 от 16.12.2022.

References // Литература

- Assenova, M.; Marinov, V.; Nikolova, V.; Petkova, E.; Mitova, R.; Istatkova, Ch. (2021).** Mezhdru kulturata I turizma: turistichekite atraktsii, osnovani na kulturnoto nasledstvo, Sofia, ISBN 978-954-07-5167-2 (online)
- Georgiev, G. (2018).** Digitalization of Bulgarian Cultural Heritage, Journal of Economic Development, Environment and People, V. 8, Issue 1, pp. 6-17, ISSN 2285 – 3642 (online)
- Kitov, G. (2005).** Dolinata na trakiskite vladeteli, Varna, ISBN 9545794577
- Mitova, R.; Petkova, E.; Assenova, M.; Marinov, V. (2020).** Online reputation of cultural heritage attractions in Bulgaria Proceedings GEOBALCANICA 2020, Skopje, pp. 337-349, DOI: <http://dx.doi.org/10.18509/GBP.2020.38>
- Popov, A. (1982).** Kreposti I ukrepitelni saorazhenia v Kranskata srednovekovna oblast, Sofia
- Stoyanov, S.; Stoyanova-Doycheva, A.; Glushkova, T. (2021).** Virtual-Physical Space “Bulgarian Cultural and Historical Heritage”, Cultural and Historical Heritage: Preservation, Presentation, Digitalization (KIN Journal), 7(2), pp. 143–163, ISSN 2367-8038

Сте́ла Стефанова

Институт за балканистика с Център по тракология – Българска академия на науките, България

ORCID <https://orcid.org/0000-0002-6264-7139>

stela.stefanova@balkanstudies.bg

AUTHOR'S DATA WERE PUBLISHED ACCORDING GDPR RULES AND PUBLICATION ETHICS OF THE JOURNAL (<http://www.math.bas.bg/vt/kin/>)

Received: 05 May 2023

Accepted: 20 June 2023

Published: 30 June 2023

DOI: <https://doi.org/10.55630/KINJ.2023.090105>

KIN Journal, 2023, Volume 09, Issue 1

Science Series Cultural and Historical Heritage: Preservation, Presentation, Digitalization

Научна поредица Културно-историческо наследство: опазване, представяне, дигитализация

Научная серия Культурное и историческое наследие: сохранение, презентация, оцифровка

Editors

Prof. PhD. Petko St. Petkov

Prof. PhD. Galina Bogdanova

Редактори/съставители

проф. д-р Петко Ст. Петков

проф. д-р Галина Богданова

Copy editors

Assist. prof. PhD. Nikolay Noev

Assist. prof. PhD. Kalina Sotirova-Valkova

PhD. Paskal Piperkov

Технически редактори

гл. ас. д-р Николай Ноев

ас. д-р Калина Сотирова-Вълкова

д-р Паскал Пиперков

© Editors, Authors of Papers, 2023

© Редколегия, Авторски колектив, 2023

Published by

Institute of Mathematics and Informatics

at the Bulgarian Academy of Sciences,

Sofia, Bulgaria

Издание на

Институт по математика и

информатика при Българска академия на

науките, София, България

<http://www.math.bas.bg/vt/kin/>

ISSN: 2367-8038